

ΔΝΤ: Πρόοδος για την Κύπρο αλλά υπάρχει ακόμα δρόμος

Η χώρα είναι ευάλωτη σε εξωτερικούς κινδύνους, τονίζει ο Philip Gerson

Συνέντευξη στον ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΡΟΥΓΚΑΛΑ

Διστακτικός για το Πρόγραμμα των Πολιτογραφίσεων ξένων επενδυτών παρουσιάζεται ο εκπρόσωπος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου Philip Gerson, παρόλη την οικονομική ώθηση που δίνει στην οικονομία της Κύπρου. Σημειώνει πως το Ταμείο θα επισκεπτεται το νησί μέχρι και το 2020, καθώς τονίζει πως τα προβλήματα της Κύπρου δεν έχουν ξεπεραστεί εντελώς.

Η κυπριακή οικονομία έχει τα εξής πλεονεκτήματα: Υψηλά εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, σταθερότητα και απλότητα του φορολογικού της συστήματος, εξελιγμένη επιχειρηματική υποδομή, σταθερότητα του πολιτικού της συστήματος και στρατηγική τοποθεσία.

Ο κ. Gerson εκτιμά πως η ανάπτυξη θα συνεχίσει να αναπτύσσεται ισχυρά, με τα Μν Εξυπηρετούμενα Δάνεια και το ύψος του δημοσίου χρέους όμως να είναι τα δύο μεγαλύτερα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν η Κύπρος. Ωστόσο, ο εκπρόσωπος του ΔΝΤ τονίζει ότι η Κύπρος έχει αρκετά πλεονεκτήματα αλλά και πράγματα που πρέπει να προχωρήσει σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

—Η Κύπρος έχει ξεπεράσει όλα τα προβλήματα που είχε εντοπίσει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο από το 2013;

—Η Κύπρος έκανε μια εντυπωσιακή οικονομική μεταστροφή από το 2012-2013 που παρουσιάστηκε η τραπεζική κρίση. Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ στην Κύπρο ήταν πολύ δυνατή κατά την τελευταία

τριετία και αναμένουμε με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου να συνεχίσει επίσης ισχυρή, στο 4% για το 2018-2019. Επίσης, πρέπει να υπογραμμίσουμε πως η ανεργία μειώνεται, ενώ το δημοσιονομικό ισοζύγιο της Κύπρου δείχνει ότι «έφυγε» από τα ελλείμματα και παρουσίασε πλεονάσματα. Ακόμα, να σημειωθεί πως η τραπεζική ρευστότητα είναι μεγάλη. Τα αποτελέσματα αυτά αντικατοπτρίζουν τις συνετές μακροοικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν, αλλά και την πρόοδο στον τομέα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Όλα τα παραπάνω επέτρεψαν στην κυβέρνηση να αποκτήσει πρόσβαση σε κεφαλαιαγορές με όλο και πιο ευνοϊκούς όρους. Η πρόοδος αυτή αντανακλάται επίσης σε μια σειρά από αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της Κύπρου, η οποία επανήλθε και προσφάτως στην επενδυτική βαθμίδα. Έχουν επιτευχθεί πολλά αλλά σίγουρα μπορούμε να πούμε πως δεν έχουν ξεπεραστεί όλα τα προβλήματα και πολλά άσχημα της κρίσης έχουν παραμείνει. Το χρέος του ιδιωτικού τομέα είναι πολύ υψηλό, όπως υψηλός είναι και ο δείκτης των Μν Εξυπηρετούμενων Δανείων. Ενώ οι δείκτες των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών αναμένεται να μειωθούν με τους τραπεζικούς ισολογισμούς να εξυγιαίνονται σιγά-σιγά, το πρόβλημα δεν έχει εξαλειφθεί από την οικονομία. Μην ξεχνάμε πως τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις εξακολουθούν να είναι υπερχρεωμένα, ενώ και ο λόγος του δημοσίου χρέους παραμένει επίσης αυξημένος. Αξίζει να σημειωθεί πως οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση του δικαστικού συστήματος και της δημόσιας διοίκησης είναι επίσης αναγκαία για την ενίσχυση του αναπτυξιακού δυναμικού της οικονομίας. Καταλήγοντας, ενώ η Κύπρος έχει σημειώσει εντυπωσιακή πρόοδο, υπάρχει ακόμη δουλειά να κάνει.

Υπάρχουν κίνδυνοι —Κάνετε λόγο για το δημόσιο χρέος. Πόσο ανησυχεί το ΔΝΤ

Η οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου πηγάζει κυρίως από τον τουρισμό, τις κατασκευές και επαγγελματικές υπηρεσίες.

για το δημόσιο χρέος της Κύπρου;

—Η αλήθεια είναι πως υπήρξε μια απότομη αλλά μη επαναλαμβανόμενη αύξηση του δημοσίου χρέους μετά την απόφαση της κυβέρνησης να στηρίξει τη ρευστότητα της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας. Εντούτοις, ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ αναμένεται να μειωθεί γρήγορα, υποστηρίζοντας βέβαια από τα μεγάλα πρωτογενή δημοσιονομικά πλεονάσματα και την έντονη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ. Η πρόσφατη αναβάθμιση των κρατικών ομολόγων αντανακλά και την αύξηση της εμπιστοσύνης των αγορών προς αυτή την κατεύθυνση. Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν κίνδυνοι. Ενδεχόμενες υποχρεώσεις που απορρέουν από τα μεγάλα Μν Εξυπηρετούμενα Δάνεια των τραπεζών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που σχετίζονται με την πώληση της ΣΚΤ στην Ελληνική, εξακολουθούν να αποτελούν κίνδυνο για τη βιωσιμότητα του χρέους. Επιπλέον, βασικοί κίνδυνοι απορρέουν από τις δημοσιονομικές πιέσεις για αύξηση του μισθολογικού κόστους, τις δαπάνες που θα προκύψουν για το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΓεΣΥ), τις δικαστικές υποθέσεις και από επιχειρήσεις που είναι μέτοχοι του κράτος. Εάν αυτοί οι κίνδυνοι λάμβαναν σάρκα και οστά, θα μπορούσαν να αποδυναμώσουν την εμπιστοσύνη, θα αύξαναν το κόστος και θα οδηγούσαν σε μια πιο δυσμενή κατάσταση.

—Μπορεί προβλήματα μιας χώρας όπως η Ιταλία να επηρεάσουν την οικονομία της Κύπρου;

—Κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους, η παγκόσμια αβεβαιότητα για την οικονομική πολιτική έχει αυξηθεί και πολλοί κίνδυνοι όπως η αύξηση των εμπορικών φραγμών, έχουν εντατικοποιηθεί. Η Κύπρος είναι ευάλωτη σε εξωτερικούς κινδύνους, δεδομένης της μεγάλης εξάρτησης της κυπριακής οικονομίας από την εξωτερική ζήτηση και του ακόμα μεγάλου αποθέματος του χρέους της. Τα παραπάνω γεγονότα υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα της Κύπρου να αρχίσει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα καταστήσουν την οικονομία της πιο δυναμική, ευέλικτη και με πιο διευρυμένες πηγές εξωτερικής ζήτησης.

—Κάνετε λόγο για τις αδυναμίες της κυπριακής οικονομίας. Ποια είναι όμως τα πλεονεκτήματά της;

—Η κυπριακή οικονομία μπορεί να βασιστεί σε ορισμένα βασικά πλεονεκτήματα, τα οποία περιλαμβάνουν υψηλά εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, τη σταθερότητα και την απλότητα του φορολογικού συστήματος / καθυστέρηση, την εξελιγμένη επιχειρηματική υποδομή της, τη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος της και τη στρατηγική της τοποθεσία. Η Κύπρος έχει διανύσει πολύ δρόμο από την κρίση, αλλά θα μπορούσε να προχωρήσει ακόμη περισσότερο, αν εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις με στόχο την περαιτέρω ενίσχυση του επιχειρηματικού της περιβάλλοντος για την προσέλκυση επενδύσεων σε τομείς υψηλότερης προστιθέμενης αξίας.

Αποσύνδεση ακινήτων από τις Πολιτογραφίες

—Το πρόγραμμα των Πολιτογραφίσεων έχει δεχθεί αρκετή κριτική κυρίως πως αυξάνει τις τιμές των ακινήτων. Πώς σχολιάζετε αυτή τη θέση;

—Η ανάπτυξη οδηγείται σε μεγάλο βαθμό από την ισχυρή ώθηση στους τομείς των κατασκευών και των ακινήτων, με την υποστήριξη πολλών επενδυτικών κινήτρων, συμπεριλαμβανομένου του Προγράμματος Πολιτογραφίσεων. Αξίζει να σημειωθεί πως αυτό το μέτρο τόνωσε τον κατασκευαστικό τομέα και βοήθησε την Κύπρο να ξεπεράσει τον απόκο της κρίσης. Ωστόσο, οι επενδύσεις αυτές είναι ευαίσθητες στις γεωπολιτικές εξελίξεις ή σε απροσδόκητες διαταραχές στις παγκόσμιες οικονομικές συνθήκες. Επιπλέον, αυτό το κίνητρο θα μπορούσε να μετατραπεί όλο και προκύκλικά. Ως εκ τούτου, η αποσύνδεση του Σχεδίου από την αγορά ακινήτων περιουσίας θα βοηθήσει να αποφευχθεί η υπερβολική συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας, και να μειώσει τον κίνδυνο της υπερπροσφοράς των πολυτελών ακινήτων, των οποίων οι τιμές διογκώνονται.

Ανάγκη για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

—Το οικονομικό μοντέλο της Κύπρου είναι βιώσιμο;

—Η οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου πηγάζει κυρίως από τον τουρισμό, τις κατασκευές και επαγγελματικές υπηρεσίες. Οι επενδύσεις, κυρίως με μη εγχώρια χρηματοδότηση, στην αγορά κατώτερων, σε εκπαίδευση, σε υγεία και στον τουρισμό στηρίζουν την ανάπτυξη.

Μεσοπρόθεσμα, η ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί, ενώ οι επιπτώσεις της μεγάλης εξάρτησης από τον τομέα των κατασκευών, που κυρίως χρηματοδοτούνται μέσω του προγράμματος των Πολιτογραφίσεων, αποτελεί κίνδυνο για τη βιωσιμότητα της. Επιπλέον, ενώ η ανεργία μειώθηκε ραγδαία, περαιτέρω μείωση μπορεί να γίνει πολύ πιο δύσκολο να επιτευχθεί λόγω της δομικής διαφοράς μεταξύ ατόμων που αναζητούν εργασία, οι οποίοι τείνουν να είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου, και θέσεις εργασίας, οι οποίες συγκεντρώνονται στον τομέα των κατασκευών και του τουρισμού. Εκτιμά πως οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας θα προσέλκυσει κεφάλαια σε τομείς υψη-

λότερης προστιθέμενης αξίας. Με τη σειρά τους αυτές οι νέες επενδυτικές ευκαιρίες θα συμβάλουν στη διαφοροποίηση της ανάπτυξης της Κύπρου πέρα από τους παραδοσιακούς τομείς και θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας υψηλής ειδίκευσης του εργατικού δυναμικού της.

—Για πόσο ακόμα εκτιμάτε πως θα επισκέπτεστε την Κύπρο στο πλαίσιο του μεταμνημονιακού ελέγχου;

—Στο πλαίσιο της πολιτικής του Ταμείου, οι χώρες μέλη παρακολουθούνται μετά την ολοκλήρωση ενός προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής έως ότου το οφειλόμενο ποσό είναι πάνω από ένα ορισμένο όριο. Ο μεταμνημονιακός έλεγχος μπορεί να επεκταθεί περαιτέρω, εάν κριθεί ότι απαιτείται στενότερη παρακολούθηση του μέλους να το επιστρέψει. Τον Ιούνιο του 2018 το Διοικητικό Συμβούλιο του ΔΝΤ αποφάσισε να συνεχίσει τον μεταμνημονιακό έλεγχο στην Κύπρο για ένα επιπλέον έτος, ακόμη και αν το υπόλοιπο της πιστωτικού ορίου θα είναι κάτω από το όριο. Οι κυπριακές αρχές έχουν εκφράσει την επιθυμία τους να παρακολουθεί το ΔΝΤ την Κύπρο μέχρι το 2020.

Success story, αλλά με αστερίσκους η Κύπρος

Το 2009-2014 η χώρα έχασε το 10,5% του ΑΕΠ της και την περίοδο 2015-2018 θα έχει επανακτήσει το 15%

Δύο και πλέον χρόνια μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μνημονίου, η Κύπρος έχει βαρδιά τα οποία ακόμα κουβαλά. Τα Μν Εξυπηρετούμενα Δάνεια είναι σαφώς το μεγαλύτερο, το οποίο ζημιώνει εντελώς την εικόνα του «success story» που ουκ ολίγες φορές έχει αναφερθεί για την περίπτωση της Κύπρου. «Πριν από λίγες εβδομάδες η Κύπρος ανέβηκε στην επενδυτική βαθμίδα, γεγονός που δικαιώνει τις δύσκολες αποφάσεις που προηγήθηκαν κατά τη διαχείριση της κρίσης και που δημιούργησαν ασφάλεια και προοπτική», ανέφερε χαρακτηριστικά κατά την ομιλία του στο 14ο Συνέδριο του Economist στη Λευκωσία ο υπουργός Οικονομικών Χάρης Γεωργιάδης. Σύμφωνα με την εικόνα που μετέφερε ο κ. Γεωργιάδης, την περίοδο 2009-2014, η Κύπρος έχασε το 10,5% του ΑΕΠ της και την περίοδο 2015-2018 θα έχει επανακτήσει το 15% του ΑΕΠ της. Συνέχισε πως η ανεργία μειώνεται και το διαθέσιμο εισόδημα, η ιδιωτική καταναλωτική και οι επενδύσεις σταδιακά αυξάνονται. Επιπλέον, ο υπουργός τόνισε ότι από το 2014 η Κύπρος

λειτουργεί με ισοσκελισμένο προϋπολογισμό από το 2016 με υγιές πλεόνασμα». Παράλληλα, «μετά την αλόγιστη πιστωτική επέκταση και τη διόγκωση του τραπεζικού συστήματος, μετά τον υπερδανεισμό και τη φούσκα, έχουμε μια σταθερή και αδιαμφισβήτητη πιστωτική συγκράτηση και απομόχλευση». Ο λόγος; «Στην Κύπρο, υπήρξε, κατά την άποψή μου, μια σιωπηρή πλειοψηφία που έδειξε κατανόηση και προσέφερε στήριξη στην προσπάθεια εφαρμογής του Μνημονίου». Το αποτέλεσμα; «Πλέον λειτουργούμε στα όρια των δυνάμεών μας και η ανάπτυξη βασίζεται σε πολύ πιο στερεά θεμέλια». Σε κάθε περίπτωση, ο κ. Γεωργιάδης επεσήμανε ότι η κυπριακή οικονομία «έχει ακόμη δρόμο να διανύσει, έχει ακόμη υστερήσεις, και μπορεί να ανεβάσει τον πήχη της ανάπτυξης και της ευημερίας ακόμη πιο ψηλά».

Ακόμα προκλήσεις

«Είμαστε περήφανοι που βλέπουμε ότι η Κύπρος έχει καταφέρει να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της και τώρα στέκεται στα πόδια

Η ανάπτυξη βασίζεται σε πολύ πιο στερεά θεμέλια, αλλά έχει ακόμη υστερήσεις.

της ξανά. Είναι ένα από τα success stories του ESM», τόνισε από πλευράς του ο επικεφαλής οικονομολόγος και μέλος του Δ.Σ. του Ενιαίου Εποικτικού Μηχανισμού (ESM) Rolf Strauch, διευκρινίζοντας ότι αυτό δεν ήταν σαφές από την αρχή, δεδομένης της σοβαρότητας των προβλημάτων στον τραπεζικό τομέα της χώρας και της μοναδικής φύσης των μέτρων διάσωσης, τα οποία περιλάμβαναν έλεγχο κεφαλαίου. Ωστόσο, αυτό που ήταν ανάγκη στην Κύπρο, δηλαδή να μην υπερ-

φορτωθεί το κράτος, κατέστη ο γενικός κανόνας στην Ευρωζώνη, σύμφωνα με τον κ. Strauch, ο οποίος εξήγησε ότι οι θεσμικοί επενδυτές και οι τράπεζες θα πρέπει να συμμετέχουν σε τραπεζικές διασώσεις και η επιβάρυνση δεν θα πρέπει πλέον να επιβαρύνει τους φορολογούμενους και τα νοικοκυριά. Ο κ. Strauch υπογράμμισε ότι δέκα χρόνια μετά την κατάρρευση της Lehman, οι τράπεζες της Ευρώπης αντιμετωπίζουν ακόμα προκλήσεις, με κυριότερο ζήτημα τον

ιδιαιτέρα υψηλό λόγο των μη εξυπηρετούμενων δανείων παρά τη μείωσή τους. Ο ίδιος αναφέρθηκε κατ' επέκταση στη χαμηλή κερδοφορία των τραπεζών. Στο πλαίσιο αυτό, χαρακτήρισε σημαντικό η Ευρωζώνη να ολοκληρώσει την τραπεζική ένωση, ωστόσο, επεσήμανε ότι χρειάζεται να προηγηθεί περισσότερο πρόοδος στη μείωση των ρίσκων προτού γίνουν πιο αποφασιστικά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Τη σταθερή μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων ως προτεραιότητα αλλά και τη βελτίωση του δικαστικού συστήματος προέκρινε ο αναπληρωτής διευθυντής του ευρωπαϊκού τμήματος του ΔΝΤ Philip Gerson για την περίπτωση της κυπριακής οικονομίας, ενώ η ανησυχία του «όπως είπα» δεν έγκειται τόσο στο ότι έχει πιο μέτρια ανάπτυξη από τις ΗΠΑ, αλλά στο ότι ορισμένες χώρες δεν αξιοποίησαν την ανάκαμψη που μεσολάβησε, λόγω διαρθρωτικών αδυναμιών. Έτσι, όπως είπα από το βήμα του συνεδρίου του Economist, δημιουργούνται ρίσκα για την περίοδο κατά την οποία

θα επιδεινωθούν οι οικονομικές συνθήκες.

Υγιής δημοσιονομική βάση

Η Κύπρος έχει επιστρέψει στην επενδυτική βαθμίδα, τόνισε από πλευράς του ο διευθύνων σύμβουλος της PwC Κύπρου Ευγένιος Ευγενίου, σημειώνοντας ότι η κυπριακή οικονομία βρίσκεται σε μια υγιή δημοσιονομική βάση και είναι μια από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες στην Ε.Ε. Ο ίδιος επισήμανε ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις αυξάνονται, ενώ αναδύονται νέοι τομείς, όπως η εκπαίδευση. Αναφερόμενος στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, υπογράμμισε ότι μειώνονται και πως η συναλλαγή Ελληνικής και Συνεργατισμού ήταν ένα αποφασιστικό βήμα σταθεροποίησης.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτήρισε ο κ. Ευγενίου τον ρόλο της επιχειρηματικής κοινότητας, τονίζοντας ότι έχει την ευθύνη να μοιραστεί το κοινό των όραμα για την επίτευξη ευημερίας και ανάπτυξης, δουλεύοντας ανοικτά, με διαφάνεια και με ένα θετικό κοινωνικό αποτύπωμα.